

ταλισμοῦ. "Εγραψεν ὁμως ἀρχότερα ὑπέρτερα ποιήματα διακρινόμενα ἀλλὰ διὰ τὴν περιγραφικότητα, ἀλλὰ διὰ τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης, ὡς αἱ «Φλόγες», τὰ «Σονέτα», ἅτινα ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐν Ἑλλάδι γνωρίζει νὰ γράψῃ ἀπταιστώως, καὶ οἱ «Βάρβαροι στίχοι», οἱ ἔχοντες μέτρον ἀλλὰ στερούμενοι ρυθμοῦ, οὗς πρῶτος μετέφερε παρ' ἡμῶν ἐκ τῆς Ἱταλικῆς ποιήσεως. Ἡ ποιησὶς του ἐν γένει συνδέει τὴν μελιχρὰν ἀμφιλόκην τοῦ ρομαντισμοῦ μὲ τὸ ἐπιβόλλον λυκαυγὲς τῆς ἐπιστήμης.

... Τὸν Μαρτζώκην χαρακτηρίζω μὲ μίαν λέξιν: Ἀντάρτης. Ὑπέστη στερήσεις—καὶ ἔγεινεν ἀντάρτης κατὰ τῆς πλουτοκρατίας.

Εἶδε τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ—καὶ ἔγεινεν ἀντάρτης τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸν ἐδασάνισεν ἡ γυνή—καὶ ἔγεινεν ἀντάρτης κατὰ τοῦ πειρασμοῦ τοῦ κάλλους. Ἀντάρτης καὶ ὅταν ἀκόμη θρηνεῖ νεκροῦς φίλους, ἀντάρτης ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ, ἀντάρτης κατὰ τῶν κοινωνικῶν ἐθιμοτυπιῶν. Ἀλλ' ἂν τρέφῃ μίσος ἀπὸ χαρακτήρος πρὸς ὅ,τι ψευδὲς καὶ παράχρδον, αἱ ποιήσεις του ὁμως ἔχουν μίαν γαλήνιον ἀρρενωπότητα, ἐπιδιδόσκουν τὴν ἀπλοποίησιν φίλο-σσοικῶν ἰδεῶν.

"Ὅπως ὁ Καμόνης παλαιῶν ἐν τῇ θαλάσῃ ἐκράτει μὲ ὑψωμένην τὴν χεῖρα ποιήματός, οὕτω καὶ ὁ Μαρτζώκης κινδυνεύων νὰ καταποντισθῇ εἰς τὴν κοινωνικὴν τρικυμίαν κρατεῖ πάντοτε ὑψηλὰ ἐν ἰδανικόν.

Δ. Ι. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΠΕΡΙ ΜΑΡΤΖΩΚΗ

Εἰς τὸ δοκίμιον ἐπὶ τῇ Εἰκοσπενταετηρίδι τοῦ ποιητοῦ Μαρτζώκη γεῖμα, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν νέων ποιητῶν μαθητῶν του περιέφερον εἰς τοὺς δαιτυμόνας καλλιτεχνικὸν λεύκωμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔγραψαν προχεῖρως τὴν γνώμην των περὶ τοῦ ποιητοῦ—μᾶλλον συγχαριτηρίους ἐκδηλώσεις ἐκτιμήσεως. Ἐξ αὐτῶν, παραθέτομεν τὰς μᾶλλον χαρακτηριστικάς.

❧ ❧ ❧ ❧

«Σκέψις, πόνος καὶ εὐγένεια πάθους».

Αὐτὸ εἶνε τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Στεφάνου Μαρτζώκη.

Χαρίλαος Παπαντωνίου

Ἐτραγουδεῖτε τὸν πόνο καὶ μὲς ἐγλύκανε τὴ ζωὴ.

Ἡλ. Βουτιεριδης

Onorate il poeta!

Ἀρ. Καμπάνης

Λίγες εἶνε ἡ στιγμὲς ποῦ συνήντητα τὴν εὐτυχία. Μιὰ ἀπὸ τῆς λίγης αὐτῆς καὶ ἡ στιγμὲς ποῦ μοῦ ἐχώρισαν τὰ ποιήματά σου.

Θεόδ. Συναδινός

Ἡ ἱστορία τῶν Νεοελληνικῶν γραμμάτων μὲ

στοργὴν θὰ περιβάλλῃ τὸ ὄνομα τοῦ Στεφάνου Μαρτζώκη.

Δ. Ι. Καλογερόπουλος

Ὡμώρφηδες τὸν Πόνο μὲ τὸ ὑπέροχο τραγοῦδι σου.

Κ. Ν. Κωνσταντινίδης

Γιὰ σένα ἀνεπιτήδευτε, ἀγνέ, εὐγενικὲ Δάσκαλε, τῆς πρὸ θεοῦ μου εὐχῆς καὶ τῇ πρὸ μεγάλη μου ἀφοσίωσι στοῦ ὥρατο σου τὸ ἔργο.

Ν. Καρβούνης

Ἀπεθέωσες τὸν Πόνο καὶ τὸν προσκυνήσαμε μὲ τὴν εὐλάβεια πιτῶν του καὶ οἱ ὀπιμισταί.

Ρώμος Φιλόρας

Ἡ ἀγάπη τῶν θαυμαστῶν σου ἄς παρηγορήσῃ τοὺς πόνους τῆς ζωῆς σου· ὅσῳ γιὰ τὸ ἔργο σου, μορφεῖς ἄφοβα νὰ τὸ ἐμπιστευθῇς στὴν ὑστεροφημία.

Μαρίνος Σιγούρος

Οἱ στίχοι σου εἶνε ἐκεῖνοι ποῦ μοῦ ἐσυντρόφευσαν τὴν νεανικὴν μου ἡλικίαν.

Ν. Σπεράντζας

Τιμὴ μου ποῦ βρέθηκα σ' ἓνα τέτοιο γεῦμα, γεμῖτο νειάτα. Εἶνε ἓνα φαινόμενον πῶς ἡ νέα γενεὰ γιόρτασεν ἓνα τιμημένο παλῆό της Δάσκαλο καὶ ποιητὴ. Τὸ βρῖσκω χαρμόσυνη ἐλπίδα καὶ γιὰ τὴ διαγωγὴ της καὶ γιὰ τὴ τέχνη της.

Ζαχ. Α. Παπαντωνίου

Ἀπάνω ἀπ' ὅλα οἱ νέοι ἄς ἀγαπήσουν τὴν εἰλικρίνειαν σου καὶ τὴν Ἀγάπην σου στὴν ἀλήθειαν. Ἐπεὶ θὰ ἰδοῦν τὸ Φῶς. Ἀξίζει κανεὶς νὰ γείνῃ δημιουργός, ἀφοῦ πρῶτα γείνῃ ἀγωνιστής.

Μ. Παπαστρατηγάκης

Προτοῦ σὲ γνωρίσω ὡς ἄνθρωπο, σὲ γνώρισα ὡς ποιητὴ καὶ σὲ θαύματα· σὲ γνώρισα ὡς ἄνθρωπο καὶ σὲ λάτρεψα· στὸν ποιητὴ ὁ θαυμασμός μου, στὸν ἄνθρωπο ἡ λατρεία μου.

Κώστας Δελακοβίας

Σκλάβος τοῦ ἔργου σου, μεγαλόκαρδε ποιητὴ!

Μ. Ροδάς

ΓΥΡΩ ΣΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗΝ

ΔΕΝ πρόκειται νὰ κρίνω τὸ ἔργον τοῦ Μαρτζώκη· ἴσως θὰ μοῦ ἦτο πολὺ καὶ νὰ τολμοῦσα· θὰ προσπαθῶ μόνον νὰ ἀναφέρω μερικὰ του ἀνέκδοτα καὶ νὰ ἀποκρυσταλλώσω μερικὰς σκέψεις του, μὲ τὴν ἰδέαν πῶς μ' αὐτὸ εὐκολύνω κάπως τὸ ἔργον του τὸν κριτικὸν τοῦ μέλλοντος, ποῦ θὰ εἶναι καὶ βιογράφος καὶ ψυχολόγος του συγχρόνως.

* Ὁ Μαρτζώκης ἦτο ὁ ἄνθρωπος τῶν μεγάλων παθῶν. Ὁ ἔρως στὰ νεανικά του χρόνια τοῦ ἦτο πάθος ἀφοῦ, ὅπως στήν «Αὐτοβιογραφία του» λέγει κάποτε ἐπεχείρησε ν' αὐτοκτονήσῃ γιὰ μιὰ του ἀγάπην καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ ἔγραψε μὲ τὸ αἷμα του γράμμα ὁλόκληρο σὲ μιὰ ἐρωμένη του. Πάθος τοῦ ἦτο καὶ ἡ φυ-

σική σὲ κάθε ἄνθρωπον ἀνάγκη ἐκτιμήσεως ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του. Αὐτὸ μάλιστα τὸν ἔκανε κάποτε νὰ φαίνεται κακός, ἐπειδὴ ἠγογγάζετο ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του νὰ ἐκφράζεται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εὐρίσκε—πολλὲς φορές ὅχι καὶ ἄδικα μάλιστα—ὅτι δὲν τὸν ἐκτιμοῦσαν ἀρκετὰ. Μολαταῦτα ἦτο ἀπείρως ἀγαθὸς κατὰ βᾶθος. Κάποτε μοῦ ἔλεγε:

—Μιλῶ ἔτσι, ψυχούλα μου, γιὰτὶ θέλω νὰ βγάλω κάθε κακία ἀπὸ μέσα μου καὶ ν'ἀφίσω λευκὴ τὴν ψυχή μου.

Καὶ ὁ τρομερότερος ἐχθρὸς του ἄρκοῦσε νὰ τοῦ στείλῃ ἀπλῶς χαιρετίσματα γιὰ νὰ τὰ ἐσχάσῃ ὅλα ἐντελῶς.

★

Τόσῃν εἶχε ἀγάπην εἰς τοὺς κλασικοὺς τῆς Ἰταλίας, ὥστε σχεδὸν κανεὶς ἄλλος συγγραφεὺς ἐκτὸς αὐτῶν δὲν τὸν ἐνδιέφερεν. Δὲν ἐννοῶ ὅτι ὁ Γκαίτε καὶ ὁ Οὐγκώ καὶ ὁ Σαίξπηρ καὶ οἱ δικοί μας κλασικοὶ δὲν εἶχαν ὅλον του τὸν θαυμασιόν· ἀλλ' ὅτι κατὰ τὰ τέσσαρα τελευταῖα χρόνια τοῦλάχιστον, ἔζοῦσε μὲ τὴν πνευματικὴν συντροφιά τοῦ Δάντη, τοῦ Πετρήρχη καὶ τοῦ Μαντζόνι. Καμμία περιέργεια δὲν τοῦ ἐγέννησεν ὁ Χάουπτμαν ἢ ὁ Οὐάιλντ ἢ ὁ Ἀνατολ Φράνκ. Καὶ τοῦ συμπατριώτου του Δ' Ἀννούντσιο ἀκόμη ὀλίγα ἔργα ἤξευρε.

—Πρέπει νὰ μελετοῦμεν τοὺς παλαιούς, ἔλεγε, προτιμῶ τὴν ἀνατολή τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τὴ δύσι του.

Τοὺς νεωτέρους συναδέλφους του τοὺς ἠγάπα ὅλους ἀνεξαιρέτως, ὅπως ὅμως ἠμπόρεσα νὰ ἐννοήσω ἐξεχώριζε τὸν Δημ. Δημακόπουλον, τὸν Καρδούνην καὶ τὸν Κυπραῖον.

★

Ἡ ἀπλότης του ἦτο θελκτική. Εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 26τῆς τῆς τόσοι λόγοι ἀπὸ τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς νέους ὠμίλησαν. Εἰς τὸ τέλος κάθε ὀμιλίας ἀνεσηκώνετο καὶ ἔβαλε τὸ δεξιὸν χεῖρ εἰς τὸ στήθος διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἐν τούτοις δὲν ἀπεφάσισε κι' ἐκεῖνος νὰ εἰπῇ μερικά εὐχαριστήρια λόγια καὶ διὰ νὰ μὴν παρεξηγηθῇ ἔλεγε σ' ὅσους ἔβλεπε στὸ «Νέον Κέντρον» τὴν ἄλλη μέρα:

—Εἶχα τόση συγκίνησι ποῦ φοβόμουν νὰ μὴν τὰ χάσω ἂν ἔλεγα τίποτσι. Σὰς εὐχαριστῶ σήμερα, ποῦ μ' ἐτιμήσατε.. Τὸ ἴδιο κόνει.

Παρ' ὅλην του τὴν δυστυχίαν ποτὲ δὲν ὠμιλοῦσε διὰ τὰ οἰκονομικά του, καὶ ἂν κάποτε τεῦ ἐξέφευγε κάτι, αὐτὸ θὰ ἦτο σχετικὸν μὲ τὸ παρελθόν του—ὅχι βέβαια καὶ πολὺ χειρότερον τοῦ παρόντος του.—Ὅπως μαντεύω, ἔκρυβε μὲ ἐπιμέλειαν τὸ παρόν, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι προκαλεῖ οἰανδήποτε βοήθειαν.

Ἦτο διαλεκτικώτατος καὶ ὅταν εἶχεν ὁρεῖν ἔλεγε πράγματα θαυμάσια—δηκτικός κάποτε, κάποτε διακοσμητής καὶ πάντοτε φυσικός.—Πολλὲς φορές ἐσκέφθηκα πῶς ἡ μαεστρική ἐκζητήσις τοῦ Χρήστομάνου θὰ τὸν ἐζήλευε. Θυμοῦμαι κάτι ποῦ εἶπε διὰ νεαρὸν λόγιον ὑποκρινόμενον τὸν διεφθαρμένον:

—Κάνει τὸν διεφθαρμένο γιὰ νὰ μὴν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ τὸν διαφθερίῃ καὶ μὴν σὲ πειρασμό...

★

Στὸ «Νέα ποιήματα» δημοσιεύει ἕνα «Σονέττο» στὸν πατέρα του, ποῦ ἔγραψε 15 χρονῶν αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι τὸ πρῶτον του. Πρὸ αὐτοῦ ἔγραψε Ἰταλικά ἕνα δίστιχο γιὰ τὴν μικρότερη ἀδερφή του, ποῦ πέθανε δύο χρονῶν:

«Ὡ χαρὰ δύο χρονῶν

Ὡ ἀμέτρητη λύπη!»

Διὰ τὸν Μαρτζώκην ἔγραψαν οἱ μεγαλύτεροι κριτικοὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ὡς ὁ Gustave Kahn, ὁ Philéas Lebesgue καὶ ὁ Angelo De Gubernatis. Ἐκτὸς τοῦ γνωστοῦ ἔργου του φαίνεται ὅτι ἔλαχιστα ἀφίνει ἀνέκδοτα· ἀλλὰ καὶ ἡ ὁ περιττὸν ν' ἀφίσῃ τίποτε, διότι καὶ κάθε του ποίημα ξεχωριστά, μὲ τόσῃν εἰλικρίνειαν εἶναι γραμμένον, ὥστε πληρέστατα ἀντιπροσωπεύει τόσον τὴν τέχνην του ὅσον καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Δὲν λυποῦμεθα διότι ἐχάσαμεν τὸν ποιητὴν· τὰ θάκρυά μας χύνονται θερμὰ διὰ τὸν φίλον, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ διδάσκαλος μαζί καὶ πατέρας. Καὶ ὅμως, ἂν ἡ φωνή του πλέον δὲν ἀκούεται, ποτὲ δὲν θὰ χάσωμεν ἀπὸ τὰ μάτια μας τὴν δυνατὴν φυσιογνωμίαν του, εἰς τὴν διοίαν μὲ τὸν δραματικώτερον τρόπον ἐπάλευε τὸ μεῖδιμα, διὰ μίαν καλλιτέχνην ἐπιτυχίαν, πρὸς τὸ κλάμμα, διὰ μίαν ἀποτυχίαν ζωῆς. Ὁ Μαρτζώκης θὰ μᾶς μείνῃ πάντοτε ὡς σύμβολον ἀφοσιώσεως εἰς ἕνα ἰδανικόν, ὡς σὺμβολον θάρρους καὶ εἰλικρινείας.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΓΚΑΚΗΣ

Ἡ Ἑλλην Βίκτωρος ὡς Ἀντιγόνην δικαζομένη ὑπὸ τοῦ Κρέοντος